

Streszczenie

Rozprawa doktorska przedstawia wybrane, reprezentatywne stanowiska dwóch nurtów filozofii biologii, dotyczące ewolucyjnego statusu religii. Zjawisko religii jest w nich traktowane jako szczególny rodzaj zachowań człowieka. Składają się zaś na nie przede wszystkim określone wierzenia i rytualne pochówki (jako element rytuału religijnego). Prezentowani w pracy autorzy przyjmują paradygmat ewolucjonistyczny, postulujący możliwość wyjaśnienia ludzkich zachowań na gruncie teorii ewolucji, neodarwinizmu, tzn. syntezy darwinowskiej teorii doboru naturalnego i genetyki populacyjnej. Analiza porównawcza obu rodzajów stanowisk odnosi się do tez oraz ich uzasadnień badaczy zarówno z formalnym wykształceniem biologicznym, jak i innym (można ich określać mianem ewolucjonistów, a uprawianą dyscyplinę naukową: religiologią ewolucyjną). Praca jest podzielona na trzy części. Pierwsza część prezentuje teoretyczne podstawy sporu adaptacjonizmu z antyadaptacjonizmem, a mianowicie spór Darwina i Wallace'a wokół znaczenia doboru naturalnego w ewolucji umysłowych cech człowieka, jak też problem rozumienia pojęcia adaptacji w odniesieniu do ludzi, a ponadto antropologię filozoficzną Gehlena (w tym jego pojęcie instytucji). Druga część przedstawia poglądy grupy badaczy, którą stanowią adaptacjoniści. Według nich religia jest adaptacją, która sprzyja przetrwaniu i reprodukcji człowieka, jest również uwarunkowana genetycznie. Przedstawicielami tej grupy są: E.O. Wilson, R. Dunbar, S.J. Gould oraz W. Burkert. A trzecia część prezentuje poglądy grupy badaczy, którą stanowią antyadaptacjoniści. Według nich religia nie jest przystosowaniem; nawet jeśli zachowania religijne pełnią jakieś funkcje adaptacyjne, to nie znaczy to, że są adaptacją (bardziej prawdopodobne, że są tylko produktem ubocznym innych cech człowieka). Przedstawicielami tej grupy są: R. Dawkins, D.C. Dennett, S. Atran oraz J.A. Thomson. Spór między nimi skupia się głównie na różnicach w poglądach na genezę, rolę oraz definicję religii, a toczy się przez ostatnie ćwierćwiecze XX w. do dnia dzisiejszego. Celem tej pracy jest analiza porównawcza tych dwóch stanowisk, sformułowanie względem każdego z nich uwag krytycznych i stwierdzenie w zakończeniu, które jest bardziej wiarygodne i dlaczego.

Konsekwencją poszerzenia znaczenia stosowanego pojęcia *religiologia* jest postulat ukucia wyrażenia *religiologia ewolucyjna* (nieformalnej jeszcze dziedziny naukowej, w której ewolucyjności zajmują się badaniem religii). Jego stosowanie ma swe źródło w szerokim ujmowaniu zjawiska religii, czyli wielu sposobów podejścia do fenomenu religii, dostarczającego wszechstronnej o nim wiedzy. Przedmiotem badań religiologii ewolucyjnej są szczególnie: istota religii (tj. określenie jej charakterystyki, jak również podstawowych cech ją wyróżniających oraz nadanie jej statusu biologicznej adaptacji lub nie) i geneza religii (tj. badanie jej ewolucyjnego pochodzenia). Stąd ewolucjoniści traktują ją jako występujące wśród ludzi zjawisko naturalne, jako pewien szczególny produkt w ewolucyjnej historii człowieka. Zatem ewolucyjni badacze religii stawiają następujące pytania: 1) czym jest religia jako produkt ewolucji biologicznej?; 2) kiedy, w jaki sposób oraz dlaczego religia wyewoluowała?; 3) czy religia musiała koniecznie wyewoluować?; 4) jakie czynniki bezpośrednio wpływają na ewolucję religii?; 5) czy religia wyewoluowała u innych gatunków hominimów? (np. u neandertalczyka); 6) jak wygląda perspektywa ewolucji zachowań religijnych w przyszłości? Wszyscy autorzy przedstawieni w tej pracy stawiają przynajmniej niektóre z nich oraz starają się na nie odpowiedzieć w sposób merytoryczny i najbardziej przekonujący.